

apache

/magazine

herfst / 2024
ONDERWIJS

Als bedrijven
academisch onderzoek
betalen • Hoe Signpost
digitaal hofleverancier
van het onderwijs werd
• Hoogbegaafd onder
de radar • Een trip door
EU-kandidaat Bosnië
• Renzo Martens over
(neo)kolonialisme in
de kunst • Rouwen om
verdwenen leven

Eén school voor iedereen

Door **Janine Meijer**

Ive De Saeger vindt voor zijn zoon Emile geen plaats in het buitengewoon onderwijs.
(Foto: © Simon Clément)

Elk kind heeft recht op onderwijs en toch blijven ook dit schooljaar honderden kinderen noodgedwongen thuis. Voor hen is er geen plek in het buitengewoon onderwijs. Volgens deskundigen moet het roer radicaal om: gewoon en buitengewoon onderwijs verenigen tot één inclusieve school. Volgens een ambitieus plan lukt dit ten vroegste in 2040.

Zodra ik zijn huis binnenstap, komt de kleine **Emile** enthousiast op me afgerend. Hij kraait van plezier, grijpt mijn hand en trekt die naar beneden. Zittend op de grond ben ik op gelijke ooghoogte. Het jongetje glundert en vlijt zich tegen mij aan. Eerst pakt hij mijn tenen vast, daarna mijn enkels en vervolgens wrijft hij met zijn hand over mijn onderbeen. Dan springt het ventje recht en maakt een vreugdedansje. Met zijn ogen vraagt hij of ik zijn speelgoed wil bewonderen in een hoek van de woonkamer. Of misschien de glijbaan in de tuin?

Emile is 5 jaar. Hij kan niet praten en is niet zindelijk. Zijn ouders meldden hem aan voor het buitengewoon onderwijs. Emile staat op plek 169 op de wachtlijst. De kans dat het ventje dit schooljaar een plek krijgt, is nihil. In oktober krijgt hij een zusje. Hoe de ouders de intensieve

zorg voor hun zoon met een verstandelijke beperking gaan combineren met de komst van een baby weten ze niet. "Het zorgt voor enorm veel stress. We liggen er 's nachts wakker van", zegt vader **Ive De Saeger**. "Een oplossing op korte termijn is er niet." Gelukkig bleek onlangs dat Emile nog één jaar extra in **Merlijn** mag blijven. Merlijn is een Multifunctioneel Centrum (MFC) in Deurne bij Antwerpen dat kinderen met extra zorgbehoeften opvangt tot de leeftijd van 6 jaar. Emile gaat al sinds zijn tweede jaar vier dagen per week naar Merlijn. "De grootste paniek is even van de baan", zegt zijn vader. "Maar een echte oplossing is het niet. Volgend jaar begint het gevecht om een plek in het buitengewoon onderwijs opnieuw. Als er tegen die tijd niets is veranderd, komen we weer op een lange wachtlijst terecht. Bovendien houdt Emile een plek bezet die een ander kindje goed kan gebruiken."

Emile is niet het enige kind van wie het recht op onderwijs in het gedrang komt. In een kort maar weinig aan de verbeelding overlatend filmpje dat de ouderraad van Merlijn maakte, zien we **Twan** (6) in een kinderstoel zitten. Op de muur boven het hoofd van het jongetje hangt een papier met daarop 'plaats 186'. Een monotone stem zegt: "Bedankt voor het wachten. Er zijn nog 185 wachtenden voor je." Ook andere kinderen in Merlijn kijken aan tegen een ellenlange wachtlijst. De ouderraad van Merlijn heeft er genoeg van. "We zijn het beu", staat in het persbericht dat de raad eind april dit jaar samen met het aangrijpende filmpje verspreidde. De ouders hebben zich verenigd in **Perron B(uitengewoon)** en voerden actie aan het Vlaams Parlement. Een petitie waarin het probleem van de wachtlijsten werd aangekaart, werd ruim 7.600 keer ondertekend.

Job opgeven

"Beu is eigenlijk veel te zacht uitgedrukt", zegt De Saeger, vader van de enthousiaste Emile. "We zijn woedend. Als de graad van de beschaving van een samenleving wordt afgemeten aan de manier waarop ze zorgt voor de meest kwetsbaren, zakken wij diep door de ondergrens." We zijn intussen van de woonkamer naar de tuin verhuisd. Emile rent van hangmat naar glijbaan naar kippenren. Overal kruipt het ventje op. Het kind is één brok energie en kent geen gevaar. Zijn ouders verliezen hem geen seconde uit het oog. Een paar keer kunnen ze hem net op tijd vastgrijpen voor hij met zijn hoofd op de grond valt. "Geen plek in een school betekent dat wij als ouders onze baan moeten opzeggen om voor ons kind te zorgen. Maar we werken allebei heel graag en hebben onze job nodig als uitlaatklep. Ieder kind heeft recht op onderwijs. Wij houden zielsveel van Emile, maar geen enkele ouder houdt het vol om altijd thuis te zitten. En dan hebben we het nog niet over de financiële consequenties."

De schrijnende verhalen over kinderen met een verstandelijke beperking die in ons onderwijssysteem uit de boot vallen komen regelmatig in het nieuws. Maar eigenlijk vormen deze kinderen slechts het topje van de ijsberg. Onder de waterlijn zit nog een andere groep die veel

moeilijker te definiëren is en vaak kampt met verschillende problematieken. Ook deze kinderen zitten niet op hun plaats in het gewoon onderwijs zoals dat vandaag is georganiseerd, maar hebben ook geen plek in het buitengewoon onderwijs.

Otto* is zo'n jongetje. Hij is net 4 geworden als zijn ouders te horen krijgen dat hij niet langer welkom is op de kleuterschool. Otto laat grote gedragsproblemen zien. Hij heeft continu aandacht nodig van zijn juf. Gewoon meedraaien in de klas lukt niet. De school verwijst Otto door naar de kinderpsychiatrie en meldt de kleuter aan op vier verschillende plaatsen. Na vijf lange maanden op wachtlijsten volgt er een multidisciplinair psychiatrisch onderzoek. Otto heeft een autismespectrumstoornis (ASS) en een mentale beperking. Ondertussen staat Otto al anderhalf jaar op een wachtlijst. Al die tijd wordt het kind thuis door zijn mama opgevangen, omdat de situatie op school niet langer houdbaar was. Het inkomensverlies doet het gezin behoorlijk pijn.

Het verhaal van **Youssef*** (3) is minstens even schrijnend. Ook hij heeft gedragsproblemen en praat niet. Op school doet Youssef andere kinderen pijn, kan niet samen spelen en probeert dagelijks wel een keer weg te lopen. Met behulp van de school komen de ouders op vier verschil-

'Het is onze droom om Emile in de dorpsschool te kunnen inschrijven zonder wachtlijst en zonder eindeloos in de file te staan.'

Vader Ivo De Saeger

lende wachtlijsten voor een multidisciplinair kinderpsychiatrisch onderzoek terecht. Na vier maanden wachten is de kleuter eindelijk aan de beurt. Youssef krijgt de diagnose ASS en ADHD. Het centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB) meldt Youssef aan voor buitengewoon onderwijs, maar ook voor hem is de wachttijd lang. In afwachting van een oplossing gaat Youssef nog één dag naar school. De situatie zorgt thuis voor hoogoplopende spanningen. De mama van Youssef kan het niet meer aan en er volgt een tijdelijke opname in de psychiatrie.

De verhalen van Otto en Youssef illustreren wat tal van kinderpsychiaters al lange tijd aankaarten. Veel ouders vinden moeilijk de weg in het zorglandschap. Om aanspraak te maken op bepaalde types buitengewoon onderwijs is er een diagnose nodig van een gespecialiseerde instantie of een kinderpsychiater. De diagnose is noodzakelijk om van het CLB een verslag te krijgen dat toegang biedt tot het buitengewoon onderwijs. Maar de instanties of kinderpsychiaters die de diagnoses verstrekken, kampen zelf ook met lange wachtlijsten. Soms verwijzen kinderpsychiaters door naar het buitengewoon onderwijs en volgt het CLB dat advies niet. Kinderen met gedragsproblemen worden van school geweerd. Ouders geven hun job op om voor hun zoon of dochter te zorgen, maar dat leidt – zoals ook de vader van de kleine Emile aangaf – tot financiële problemen en ondermijnt de draagkracht van het gezin.

Te veel labels

Elk jaar klinkt de roep om meer plekken in het buitengewoon onderwijs luider. Elk jaar kondigt de bevoegde minister een capaciteitsuitbreiding aan. En elk jaar blijft de vraag sneller te stijgen dan het aantal extra gecreëerde plekken. Kinderen blijven verstoken van de juiste begeleiding, leerkrachten raken overbelast en ouders zijn de wanhoop nabij. Uit cijfers van het Vlaams ministerie van Onderwijs blijkt dat in het schooljaar 2017-2018 het percentage kinderen in het buitengewoon kleuteronderwijs 0,75% bedroeg. In het afgelopen schooljaar was dit 1,21%. Voor het buitengewoon lager onderwijs zien we voor dezelfde schooljaren een stijging van 5,26% naar 5,82%. In het buitengewoon secundair onderwijs maakt het aantal leerlingen een kleine sprong van 4,51% naar 4,87%. Vandaag zitten meer dan 56.000 leerlingen in het buitengewoon kleuter, lager en secundair onderwijs. Dat is 6% van het totale aantal kinderen. Het Europese gemiddelde is 2% en in veel Europese landen gaat maar 1% van de leerlingen naar het buitengewoon onderwijs.

Het buitengewoon onderwijs telt in Vlaanderen verschillende types. Kinderen met een verstandelijke beperking behoren tot type 2. Voor kinderen met een emotionele of gedragsstoornis en kinderen met een auditieve of visuele beperking zijn er weer andere categorieën. Veruit de grootste groep wordt gelabeld als type 9. Dit zijn kinderen met een

autismespectrumstoornis. In type 2 en type 9 stijgt het capaciteitstekort het snelst. Vooral in grote steden als Antwerpen zijn de cijfers schokkend. In april liet het **lokaal overlegplatform basisonderwijs** weten dat van de 1.107 kinderen die in Antwerpen werden aangemeld voor een plaats in het buitengewoon basisonderwijs er 693 geen school kregen toegewezen. Dit betekent dat 63% van de kinderen met een nood aan extra zorg in de kou staat. "Schoolbesturen en de stad Antwerpen onderzoeken volop waar bijkomende capaciteit mogelijk is, maar de situatie blijft problematisch", zei **Graziela Dekeyser**, voorzitter van het LOP basisonderwijs eerder dit jaar in een persverklaring. "Er is duidelijk sprake van een toenemend tekort en het ziet er niet naar uit dat de stijgende lijn snel zal afbuigen", zegt **Tine Gheysen** die voor het **Vrij CLB Netwerk** de cijfers bijhoudt. Het Vlaamse onderwijs zit in een diepe crisis en niemand lijkt nog een uitweg te zien.

'Je moet als leerkracht niet alles weten over elke stoornis om een kind tot leren te brengen. Goed onderwijs is de beste ondersteuning.'

ORTHOPEDAGOOG BENO SCHRAEPEN
(AP HOGESCHOOL)

"De enige oplossing is het roer drastisch omgooien", zegt **Beno Schraepen**, orthopedagoog, docent en onderzoeker aan de **AP Hogeschool** in Antwerpen. "De indeling in buitengewoon en gewoon onderwijs is achterhaald en werkt niet. België houdt krampachtig vast aan dit systeem, terwijl andere Europese landen de indeling om verschillende redenen grotendeels hebben losgelaten. De Scandinavische landen stellen aparte scholen al sinds de jaren 60 in vraag en geven kinderen met extra zorgbehoeften een plek in het gewoon onderwijs. In Zuid-Europese landen zoals Italië werd weinig geïnvesteerd in aparte scholen en zitten kinderen met fysieke of verstandelijke ondersteuningsnoden al decennia in de reguliere klassen. België heeft de stap naar een geïntegreerd onderwijsstelsel nooit gezet, omdat het de twee stromen kon financieren en zit nu met een systeem dat onhoudbaar is geworden." Onhoudbaar, omdat de uitstroom van gewoon naar buitengewoon onderwijs zal blijven groeien, weet Schraepen. "Als het buitengewoon onderwijs er is als een plan B, zullen leerkrachten in het gewoon onderwijs onvoldoende de vaardigheden ontwikkelen om met kinderen met extra noden om te gaan. En zullen scholen

ervan overtuigd blijven dat er speciale expertise nodig is om deze kinderen in een reguliere klas op te vangen." En ook onhoudbaar, omdat de indeling gewoon en buitengewoon onderwijs niet past bij een inclusieve samenleving. "Inclusief onderwijs is de basis van een inclusieve samenleving. Bij inclusief onderwijs leren kinderen op jonge leeftijd omgaan met leeftijdsgenoten die er anders uitzien, zich anders gedragen of anders ontwikkelen. Ze krijgen respect voor verschillen. Dat is een belangrijke vaardigheid in een superdiverse samenleving", zegt Schraepen.

'België heeft de stap naar een geïntegreerd onderwijssysteem nooit gezet en zit nu met een systeem dat onhoudbaar is geworden'

ORTHOPEDAGOOG BENO SCHRAEPEN
(AP HOGESCHOOL)

Volgens de onderzoeker kijken we te veel door een psycho-medische bril naar kinderen. "We hebben normen en standaarden voor ogen en verwachten dat elk kind zich in hetzelfde tempo ontwikkelt. Op de leeftijd van 3 moet een kind een vooropgesteld aantal woorden kennen. 7-jarige kinderen moeten in een bepaald tempo kunnen lezen. De druk van de norm is enorm en die norm is niet meer aangepast aan de instromende diversiteit. De groep die afwijkt groeit, want kinderen ontwikkelen zich niet op dezelfde manier. Kinderen krijgen verschillende labels, omdat die de toegang tot extra zorg en ondersteuning in de school of het buitengewoon onderwijs moeten garanderen." Als een kind met extra noden in het gewoon onderwijs wordt opgevangen, komt er een externe leerondersteuner naar de school die voor een aantal uur de leerkracht of leerling ondersteunt. "Hoe meer labels en ondersteuning, hoe meer de leerkracht zich handelingsonbekwaam voelt en wordt bevestigd in het idee dat het kind niet op zijn plaats zit", stelt Schraepen. "Terwijl niemand het kind zo goed kent als de eigen leerkracht. Je moet als leerkracht niet alles weten over elke stoornis om een kind tot leren te brengen. Goed onderwijs is de beste ondersteuning."

Elk kind op school om de hoek

Ook Vlaams minister van Onderwijs **Ben Weyts** (N-VA) leek aan het einde van zijn termijn in de gaten te krijgen dat de rek uit het systeem is. Hij gaf een onafhankelijke commissie van onderwijsprofessionals, ervaringsdes-

kundigen en academici de opdracht om een visie en actieplan uit te werken over de evolutie naar inclusief onderwijs in Vlaanderen. Wat de minister extra onder druk zet, is dat België verplicht is om inclusief onderwijs aan te bieden volgens een VN-verdrag dat in 2009 door Vlaanderen is ondertekend. Het eerdere *M-decreet* en het *Leersteundecreet* waren een stap in die richting, maar blijken onvoldoende om de instroom naar het buitengewoon onderwijs af te remmen. De commissie kreeg een schooljaar de tijd om het advies uit te werken en kwam op 11 juli met het rapport *Evolutie naar scholen voor iedereen* naar buiten. Op de persconferentie aan het Antwerpse Mediaplein gebruikte **Elke Struyf**, professor aan de UAntwerpen en voorzitter van de Commissie Inclusief Onderwijs, dezelfde term als collega-commissielid Beno Schraepen om de huidige situatie te beschrijven: "onhoudbaar". Het plan van de commissie is ambitieus en strekt zich uit over drie regeerperiodes. Dit moet in 2040 leiden tot het samensmelten van het gewoon onderwijs, het buitengewoon onderwijs en de leersteuncentra tot één school waar elk kind zich kan inschrijven. Horrorsituaties waarbij kwetsbare kinderen tot anderhalf uur op een bus moeten zitten om naar een buitengewone school te gaan, behoren volgens dit plan definitief tot het verleden. Elk kind moet voor inclusief onderwijs terecht kunnen in de school om de hoek. Scholen krijgen de middelen om zelf een multidisciplinair team samen te stellen op het niveau van de school of de scholengroep. In dat team zit de expertise van het buitengewoon onderwijs gebundeld. De labels verdwijnen en zijn niet langer een voorwaarde om ondersteuning te krijgen. Volgens de commissie zal dit plan ertoe leiden dat elke Vlaamse school van gemiddeld 300 leerlingen er 11 leerlingen bij krijgt. Tegenover die 11 leerlingen staan 3,6 voltijdse extra personeelsleden. De omslag is kostenneutraal en vraagt niet meer investeringen in het Vlaamse onderwijs, benadrukt commissievoorzitter Struyf.

Bij de voorstelling van het rapport waren vier commissieleden aanwezig, onder wie ook Schraepen. Minister Ben Weyts ontbrak. Via zijn woordvoerder liet Weyts in een algemene verklaring weten "het heel positief te vinden dat men niet vertrekt van medische labels maar wel van onderwijskwaliteit zowel voor de kinderen met een beperking als voor alle andere kinderen én voor de leerkrachten". Verdere vragen aan de minister werden niet beantwoord. Ook Vooruit wilde eind juli niet reageren op het rapport vanwege "onderhandelingen over het regeerakkoord". De belangrijke vraag of er politiek draagvlak is voor dit ingrijpende plan met verstrekkende ingrepen blijft dus onbeantwoord. "Het zal tijd kosten om de neuzen in dezelfde richting te krijgen, maar die tijd is er ook, omdat de implementatie zich over drie legislaturen uitstrekt", zegt commissievoorzitter Struyf. "Ik heb er alle vertrouwen in dat ook Vlaanderen in navolging van de andere Europese landen de stap naar inclusief onderwijs zal zetten."

'Onlangs kwamen er drie kinderen bij ons op bezoek die nog nooit een kindje met een beperking hadden gezien', vertelt Ive De Saeger.
(Foto: © Simon Clément)

Schraepen vult aan dat er vandaag al op verschillende plekken geëxperimenteerd wordt met inclusief onderwijs. "De ervaringen zijn ronduit positief en veelbelovend. Het is belangrijk deze voorbeelden voor het voetlicht te brengen en andere scholen te overtuigen ook de stap te zetten. Goed onderwijs geven is niet de individuele verantwoordelijkheid van een leerkracht, maar de collectieve verantwoordelijkheid van een team dat elkaar versterkt en aanvult. Vandaag zijn de competenties te veel versnipperd. Het is belangrijk die in één team en in één gebouw samen te brengen."

Samen boterhammen eten

Stefan Grielens is algemeen directeur van het Vrij CLB Netwerk dat de toegang tot het buitengewoon onderwijs regelt. Hij is alleszins voorstander van inclusief onderwijs. "Scholen moeten meer autonomie krijgen. Waarom is er een attest van het CLB nodig om extra zorg voor een leerling te krijgen? Scholen kunnen dat doorgaans heel goed zelf beoordelen en regelen." Grielens vindt ook dat de leerkracht weer een centrale rol moet krijgen. "Vandaag worden er te veel zaken boven het hoofd van de leerkracht besloten. De leerkracht is vaak de regie kwijt. Geef wie voor de klas staat de kans om zelf een oplossing uit te werken. Daarmee vermijd je het gevoel van handelingsonbekwaam te zijn en maak je de leerkracht weer fier. Goed onderwijs gaat in veel gevallen over het bieden van

structuur en regelmaat." Grielens waarschuwt tegelijk voor een te snelle implementatie van de nieuwe maatregelen. "Dat kan veel verzet oproepen, zowel bij het gewoon onderwijs, waar men het gevoel kan krijgen alles alleen te moeten oplossen, als bij het buitengewoon onderwijs, waar men vreest afgeschaft te worden."

Of overstappen op inclusief onderwijs de oplossing biedt voor ouders van kinderen met een zorgnood die vandaag tegen eindeloos lange wachtlijsten aanhikken, weet Ive De Saeger niet. "Positief is dat kinderen op jonge leeftijd ervaren dat niemand hetzelfde is. Onlangs kwamen er drie kinderen van vrienden bij ons op bezoek die nog nooit een kindje met een beperking hadden gezien. Het is niet normaal dat die twee werelden zo van elkaar gescheiden functioneren. Het wordt voor Emile moeilijk om in een gewone klas te functioneren. Daar is stevige ondersteuning voor nodig. Maar samen spelen tijdens de pauze of samen de boterhammen opeten zou al prachtig zijn. Het is onze droom om Emile in de dorpsschool te kunnen inschrijven zonder wachtlijst en zonder eindeloos in de file te staan voor een school in het buitengewoon onderwijs."

* De namen van Otto en Youssef zijn gefingeerd.
Hun echte namen zijn bekend bij de redactie.